

SOSYALİST REALİZM HAKKINDA*

О Социалистическом Реализме

M . GORKİY (Çev.: Cemile KINACI**)

Gazi Türkiyat, Bahar 2013/12: 169-174

Edebiyat çalışmalarının tekniği öncelikle her türlü kitabın, özellikle de edebî eserin dilinin incelenmesine dayanmaktadır. Fransızcaya göre “*bel letr*”, Rusça güzel söz anlamına gelmektedir. Güzellikten ise, çeşitli materyallerin, aynı zamanda seslerin, renklerin, kelimelerin birleşimi anlaşılmaktadır; bunlar sanatçı tarafından yaratılmış ve işlenilmiş olana bir biçim vermektedir. Bu biçim ise bir güç olarak duyguyu ve akli etkiler; insanlarda, hayret, gurur ve sevinç uyandırarak onların yaratıcılık yeteneğini harekete geçirir.

Aktif bir güç olarak dilin asıl güzelliği, kelimelerin kesinliği, açıklığı, berraklığıyla oluşturulmaktadır; bu ise, kitapların genel yapısını, karakterlerini, fikirlerini biçimlendirmektedir. “Sanatçı” olarak nitelendirdiğimiz bir yazarda, dilimizin kelime hazinesindeki zengin söz varlığına engin bir hâkimiyet ve söz konusu kelime hazinesinden daha kesin, daha açık ve daha etkili kelimeleri seçebilme yeteneğinin olması şarttır. Kelimelerin sadece böyle bir uyumu ve onların noktalar arasında anlamca doğru yerleştirilmesi yazarın düşüncesini örnek alacak bir surette ifade edebilir, yazar parlak tablolar yaratabilir ve canlı insan figürlerini öylesine inandırıcı hâle getirir ki, okur âdeta yazarın sözcüklerle yaptığı tasviri gözünde canlandırır. Edebiyatçı anlamalıdır ki, o sadece kalemle yazmaz, aynı zamanda kelimelerle resim yapar ve sadece bir ressam gibi hareketsiz insanı tasvir etmez; o, insanları devamlı hareket hâlinde, kendi aralarındaki sonu olmayan bir çatışma içinde, sınıflar, gruplar, fertlerin ilişkiler ağında resmeder. Ancak, dünyada bir direnişle karşılaşmayan hareket yoktur. Buradan anlaşılıyor ki yazar, dilin dikkatlice öğrenilmesi zorunluluğu dışında, dilde farklılık gösteren, edebî dilde kullanılan yavan ve çirkin kelimelerden farklı, daha sade, kesin ve güzel sözleri seçme yetisine ulaşmalıdır. Bunun yanı sıra yazar, tarihî ve güncel sosyal olayları iyi bilmeli, eş zamanlı iki rolü birlikte üstlenmelidir; o, eş zamanlı, hem bir “ebe” hem de bir “mezarıcı” olabilmelidir. Burada son söz (mezarıcı) iç karartıcıdır, ancak o tam olarak kendi yerinde değildir. Genç yazarların iradesine ve başarısına bağlı olarak söz konusu ifade (iç karartıcı ifadesi) gürbüz ve şen bir içerikle doldurulmalıdır.

* Gorkiy, M., (1980), “O Sotsialistiçeskom Realizme”, O Literature, s. 390-397, Sovetskaya Rossiya, Moskva.

** Arş. Gör., Gazi Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, kcmile@gazi.edu.tr

Bunun için bilinmelidir ki, bizim genç edebiyatımız insanlara düşman olan her şeyi, hatta onları sevseler bile, defnetmelidir.

Kuşkusuz burjuva cemiyetinde “sevgi” üzerine konuşmak safça ve komik olurdu, nitekim ahlâkın emirlerinden biri şöyle seslenmektedir: “Kendi yakınını, kendin gibi sev”, böylece, herhangi bir insanın kendisine olan sevgisinin insan sevgisi olduğu iddia edilmektedir.¹ Çok açıktır ki sınıflı cemiyet, yakınıdakinden “çalma!” ve yakınını “öldürme!” emrine uysaydı o zaman kurulamazdı ve var olamazdı.

Sovyetler Birliği döneminde artık piyonerler² idrak etmeyi öğreniyorlar ve gözle görülür şu çirkin gerçeği de anlıyorlar: burjuva medeniyeti ve kültürünün temeli, tok “yakınlar” azlığının, aç “yakınlar” çokluğuna karşı yaptığı aralıksız vahşice mücadelesine dayanmaktadır. Yakınını yağmalamak gerekliliği varsa, o zaman “yakınını sevmek” kesinlikle olanaksızdır ve eğer o, yağmaya karşı koyarsa onu “öldürmek” gereklidir. Eskiden beri burjuvazi, yapısal gelişiminde suda ve karada kendi çapulcularından belli insanları seçti, yeteri kadar tok olmayan bu kişiler toklara ve açlara, kendi bencilliklerini sınırlamanın gerekliliğini kanıtladı.

Çapulcuların faaliyeti zenginler devletinin iç yüzünü açığa çıkardı, böylece zenginler, çapulcuların bir kısmını mahvetmek, diğer kısmını ise devlet işlerini idare etmek çalışmalarına celbetmek gereğini duydu. Eskiden, mesela Orta Çağ’da, esnaf ve küçük burjuva, zanaatkâr ve köylülere karşı mücadelede kendilerine çapulculardan “önderler” belirlediler: dükler, diktatörler, “kilise knezleri” vb., tüccarların işçilere karşı kendilerini bu şekilde muhafaza etme yöntemi günümüzde de devam etmektedir. Şöyle ki, burjuva devletleri silahlı bankerlerle fabrika yöneticileriyle cesur, maceracı ve genel olarak “sosyal bakımdan tehlikeli” unsurlarla her şeyin başında bulunmaktadırlar.

Hümanistler esnafların da rahat yaşamasını engellediler, bu sebeple ısrarla kendi bencilliklerini ispat ettiler, burjuvazi onlara karşı gelenleri, yakmaya kadar varan çeşitli yöntemlerle mahvetti, günümüzdeyse yüksek vazifelere geldiler. Hümanistler burjuvazi yapısının sakinliğini muhafaza ediyorlar. Biz bunu şimdi eski sosyalistlerin içlerinden çıkan Avrupalı devlet bakanlarının şahsiyetlerinde görüyoruz.

Ancak bütün bunlar burjuvaziye, “sınıfların barış içerisindeki işbirliğini” ve “toplumsal ilişkilerinin arzu edilen uyumunu” sağlamaya imkân vermemektedir. Söz konusu uyumun anlamı şudur ki, tok “yakınlar” azlığı “siyasal iktidarı tümüyle elde ederek” kendine gereken her şeyi yapıyor. Aç “yakınlar” çoğunluğu ise bütün

¹ “Sevgi aslında Tanrının müspet bir talebidir ve bizim yakınlarınıza duyduğumuz sevgi hareketin başlangıç noktasıdır”. “Kilise Belleteni”, No: 45, 1909 yılı, makale “Cenazelerin Yakılması Hakkında”. Muhtemelen Prof. Evseeva imzalamamış olmalı.

² (Ç.n.) Komünist çocuk teşkilatı

milletlerin doymuş esnaflarının onlardan talep ettiği her şeyi itaatle yapmaktalar. Bunlar kendi suçlu ve “eğlenceli” hayatlarından bıkmış ve şaşkına dönmüşlerdir de. Tarih durmaksızın onların yok edici olduğunu göstermektedir. Şöyle ki, böyle düzenbaz maceracıların refahının hatta altına dönüştürülmüş olsalar bile komik ve dayanaksız olduğu görülüyor. Mesela “kibrit kralı” İvar Kreyger³ ve onun gibiler böyledir.

Esnafların kalıcı olmayan yaşam tarzını çok açık olarak onların çevresindeki intihar olayları göstermektedir. Ancak, söz konusu intiharlar kesinlikle hayattakilerin mekanik yaşam tarzını değiştirmiyor. Onlar, kendi alçak ve akılsız işlerine devam etmektedirler. Yeni kanlı katliamlar düzenliyorlar, insanların sınıf tabakalarını mahvediyorlar, bunlar ise bütün emekçi halkın mutsuzluğuna mal oluyor.

Eğer genç Sovyet yazarı kendisini, onu etkileyen iki gücün arasında tasavvur ediyor ve bu güçlerden biri onun aklına, diğeri ise duygusuna hitap ediyorsa, o zaman o yazar gerçekliğin anlamını, onun materyalini benimsemekle kendine yardımcı olacaktır. Bu meseleyi sosyalizmin tartışılmaz zaferi arifesinde proletaryanın burjuvaziyle daha sık ve kanlı çarpıştığı ve kapitalizmin yıkıldığı dönemde tarih böyle kararlaştırmıştır. Ancak başlatılan mücadelenin sesi çok yüksek olsa da, küçük burjuvanın kurbağa vıraklamaları onu hâlâ bastırmaktadır. Küçük burjuva, eskiden beri büyük burjuvaya tutunarak yavaş yavaş ticarete, hırsızlığa alıştı, zaten onlar öteden beri kendi doğaları gereği savaşmaya yeteneksizdirler; büyük burjuva savaş başlattığında küçük burjuva çapulcu olur, yaralıları, ölüleri soyar ve birçok halde küçük burjuvadan büyük burjuvaya dönüşür. Bilinir ki, “burjuva savaşları kahramanlar doğuruyor” ancak daha çok yan kesici yaratıyor, bunun yanı sıra kahramanlar genellikle savaş meydanlarında parçalanmış olarak kalıyor, ancak daha becerikli yan kesiciler hayata varlıklı, kanun yapıcı olarak girer ve kitlesel insan katliamının faydasını anlayarak yeniden kendileri için yararlı işadamları hazırlamaya başlar. Çünkü savaş için çalışan sanayi özellikle kazançlıdır. Böyle bir tanrı vardır, onun adı Çıkar’dır, burjuva sadece ona inanır, ona milyonlarca köylüyü ve işçiyi kurban eder.

Küçük burjuva ve onunla birlikte çok sayıda işçi boğazına kadar bataklığa batmış olarak nemden şikâyet eder. Bu anlamsız şikâyet, inkılâpçı proletaryanın kahramanlık çağrısına karışarak onların sesini bastırır. Onlar dar ve kokuşmuş bataklıkta hayatın rahatsızlığından şikâyet ederek, kuru ve yüksek bir yere çıkabilmek için çok az çaba harcar. Hatta birçoğu ise, bu bataklığın “yeryüzünün cenneti” olduğuna inanır.

³ (Ç.n.) İvar Kreuger (1880-1932), İsveçli, kibrit üretimi ile çok kısa sürede büyük bir zenginliğe sahip olan işadamdır. 1932 yılındaki büyük ekonomik krizde mal varlığını kaybetmiş ve aynı yıl Paris’te evinde ölü olarak bulunmuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz. http://en.wikipedia.org/wiki/Ivar_Kreuger

Fakat edebiyatçı için “güzellik” mutlaka önemli olsa da, bu durumda artık daha az “güzellik” söz konusudur diyebiliriz.

Bizim, Sovyet yazarı, kendi çağdaşlarının çoğunluğunun veya onun materyali olan insanların yüzyıllar boyunca bir parça ekmek uğruna birbirleriyle amansız mücadeleyle terbiye edildiğini ve onun “yakınlarının” her birinin maddî teminata hevesli olduğunu çok iyi bilmelidir. Bu doğal bir hevestir ve temeli biyolojik olarak yemek yeme ve rahat bir barınağa sahip olma gerekliliğine dayanır ki, böyle bir zaruriyet bütün hayvanlara ve böceklerle özgüdür: tilki ve çaylak, köstebek ve örümcek yuva ve inlerini yapar, ancak yırtıcı hayvanların ve asalakların bazıları yiyip bitirdiklerinden fazlasını öldürürler. İnsanların maddî refaha hevesi, insanlığın bütün kültürüyle bağlantılıdır, ancak onun asalağı olan burjuvazi, iktidara sahip olarak, işçi ve köylülerin sınır tanımaz sömürsüyle zarurî ihtiyaçlar temelinde “lüks” olarak adlandırılan cazip fazlayı yaratmıştır. Söz konusu fazlanın ahlaksız etkisi, burjuvazinin kendisince de idrak edilmiştir, öyle ki lükse karşı kanunlar daha eski Roma cumhuriyetinde de olmuştur, Orta Çağda lüksün gelişimine karşı İsveç, Fransa, Almanya burjuvazisi mücadele etmiştir. Burjuvazi başkasının işgücünü her zaman fazlasıyla yiyip bitirmiştir, bu onun büyük ihtiyaçlarını karşılaması için gerekli olmuştur, o, kolaylıkla aşırı kâr elde etme, para ve eşya biriktirme hastalığına bulaşmış ve bütün dünyayı bu hastalığa bulaştırmıştır. Bu mikrop, bizim için çağdaş aptal manzarayı yaratmıştır: Avrupa’nın başkentlerinde altın eşyalar, kıymetli mücevherler, her türlü “gereksiz lüks şeyler”in mağazalarının yer aldığı büyük sokaklar bulunmaktadır. Bütün bunların ortaya çıkarılması için işçi sınıfının enerjisi kullanılıyor, oysa işçi sınıfının kendisi yarı aç yarı tok yaşıyor. Onların kendi yeteneğini, ihtiyaçlarını geliştirme imkânını ellerinden almışlardır. Eşyaların akılsızca biriktirilmesine duyulan küçük burjuva hevesi, ona özel mülkiyeti aşıl原因 hastalıklı bir hevestir.

Benim lükse tamamen karşı olduğum düşünülmesin, hayır, ben lüksün herkes için olmasını istiyorum, ama eşyaların putlaştırılmasına karşıyım. En iyi dayanıklı eşyaları al, onlar seni gereksiz emek harcamaktan korur, ancak çizmeden, sandalye ve kitaplardan “kendine putlar yapma”, işte bu senin tarafından yapılmış iyi bir “öğüttür”. Eğer bizim işçi gençliğimiz bu öğüdü öğrenseydi çok iyi olurdu.

Maddî refahı putlaştıranlar, “ne pahasına olursa olsun” rahatlık ve huzur için, günümüzde burjuva kültürünün genel olarak parçalanma günlerinde kişisel, sürekli, bayağı ve “güzel” hayatın mümkünlüğüne inanmaya devam etmektedirler. Tekrar etmek gereksizdir ki, bu inancın temelini bencillik oluşturur. Bencillik ise insanlara tarih ve kilise aracılığıyla, kilisenin sözde “kutsal”lığıyla tipik bencillik ve insana duyulan nefret duygularıyla aşıl原因mıştır. Pozitif felsefede bencillik özellikle gayretle onaylanmıştır, başka bir şekilde ise bireysellik, akıl küpü Alman küçük burjuva Immanuel Kant tarafından, ölü gibi, yaşama aykırı ve mekanik olarak düşünen insan gibi açıklanır.

Bu gecikmiş bir inançtır ve her türlü inanç gibi dogmatiktir. O, bizim her birimiz dünyanın “başlangıcı ve sonucuyuz”, “tekiz” ve en iyi, en kıymetliyiz gibi sakat ve yalan düşünceyi bize aşıl原因arak insanları bağlar. Bu benlik kavramında özellikle şahsî mülkiyetin etkisi açıkça görülür: insanları, sadece fiziksel ve mekanik olarak saldırmak, silahlı ve silahsız sömürmek için birleştirir. Bu sömürü sistemi, gerektiğinde rekabetin genel “kuralına” uygun olarak, onların her birini “yakın” mal sahibine ve hemfikire karşı kendini savunma durumunda tutar. Görünürde küçük burjuvaziyi saldırı için birleştirir, gerçekte ise onları birbirine karşı savunması için ayırır veya herkes “kendisi için” prensibiyle gerçekten bir “canavar hayatı” oluşturur.

Hayvanî bireysellik bir hastalıktır, bu hastalık bütün dünya burjuvazisine bulaşmıştır ve o, gördüğümüz gibi mahvolmaktadır. Şüphesiz ki, o ne kadar çabuk mahvolursa yeryüzünün emekçi halkı için bir o kadar iyi olacaktır. Bu mahvoluşu hızlandırmak, emekçi halkın iradesi ve gücündedir.

Genç Sovyet yazarı için burjuva zihniyeti, zehirlemek, bulaşmak özelliği ile tehlikeli ve zor bir materyaldir. Bizim genç “yeni başlayan” yazar burjuva zihniyetini “güçlü ve şöhretli” hâlinde gözlemedi, o yakın geçmişteki burjuva hayatını sadece kitaplardan biliyor ve kötü, endişeli, ahlakı bozan, hastalıklı Avrupa burjuvazisine dair onun bilgileri sadece kitaplardaki ve gazetelerdeki bilgisinden ibarettir. Yıkılmış burjuva hayatının çok sayıda kalıntıları hâlâ onun ülkesinde mevcuttur, onlar çok ya da az olarak ustalıklı kendisini “sosyal hayvanlar” gibi gösterebiliyor, hatta komünistlerin arasına sızabiliyor, kendi “benlerini” yüz yıllık geçmişlerinden aldıkları bütün kurnazlığı, ikiyüzlülüğü, yalanları ile savunabiliyorlar. Onlar bilinçli veya bilinçsiz olarak sabote eder, haylazlık eder, döneklık eder ve onların arasından tembeller, asalaklar, ajanlar ve hainler çıkar.

Bizim ülkemizden atılan eski püskü insan kalıntıları üzerine çok kitap yazılmıştır ve günümüzde de yeteri kadar yazılmaktadır, ancak bu kitaplar yeterli derecede güçlü değillerdir, düşmanı çok yüzeysel ve renksiz olarak tasvir etmektedirler. “Özel vakalara” dayanan söz konusu eserler, fıkra niteliği taşır ve gerekli olan edebilik çerçevesinde onlarda “tarihsellik” hissedilmemektedir. Aynı zamanda bu kitapların, sosyalistik eğitimsel anlamı çok da güçlü değildir. Kuşkusuz, on beş yılda Molyerler ve Balzaclar yaratamazsın, “Müfettiş”⁴ veya “Sayın Golovlevler”⁵ yazarını yetiştiremezsin. Ancak, ülkede bu yıllar içinde işçi sınıfının gücüyle yeni şehirler, devasa fabrikalar kurulmuştur, toprağın fiziksel coğrafisi değişmekte, denizler kanallarla birleştirilmekte, çöller sulandırılıp iskân edilmekte, toprağın bağrında mükemmel bir şekilde devlet tarafından hazineler açılmaktadır. Ülkede işçi sınıfı kendi içlerinden yüzlerce mucit, onlarca kalifiye bilim insanı çıkarmıştır. Burada her

⁴ (Ç.n.) Rus yazarı Nikolay Vasilyeviç Gogol’un meşhur komedisidir.

⁵ (Ç.n.) Rus yazarı Mihail Saltıkov Şedrin’in meşhur romanıdır.

sene hemen hemen yarım milyon kadar genç yüksek öğrenim görerek hayata atılır, buradan ülkede edebiyata çok yüksek talebin olduğunu anlamak mümkündür.

Genç edebiyatta artık değerli kazanımların yekûnu az değildir ve bunların sayısı gerçekten giderek artmaktadır, tabii ki onun daha da derinleşmesini dileriz. Eğer genç edebiyatçılar, okumanın onlar için ne kadar zarurî olduğunu anlasalar, kendi bilgilerini artırsalar, kendi öğrenme yeteneklerini geliştirseler, yenilikçi işler için zorunlu olan tekniği öğrenseler, genç edebiyatın kazanımları daha da derin olacaktır.

İnsanlar, tarihin iki gücünün, küçük burjuva geçmişi ve sosyalist geleceğin çekimine tâbi olarak belirgin bir şekilde hareket ediyor: duygusallık başlangıçta geçmişe, entelektüellik ise geleceğe yöneliktir. Sıklıkla ve yüksek sesle bağırıyorlar, fakat kesin, kat'î ve tamamen belirli bir yol seçiminde sakin bir inanç hissedilmemektedir, oysa tarih böyle bir sosyalizm yolunu göstermiştir.

Kendini küçük burjuva ikbalperestliği olgularında, hızla ileriye doğru belirli noktalara atlama hevesinde göstererek iflas eden, kartlaşmış bireysellik, hâlâ bütünüyle yaşamaya devam ediyor ve varlığını gösteriyor. Bu ise, iş konusunda proletaryanın özellikle de çalışma hayatındaki çizgisinde gösterdiği az direnişi doğrultusunda "göstermelik" olarak, samimiyetsizce, özensizce, itibarını zedelemektedir. Edebiyatta bu geçmişe, kritik münasebet çizgisi denilmektedir. Yukarıda söylendiği gibi, onun çirkin yüzü genç edebiyatçılara yüzeysel ve teorik olarak tanındıktır. Geçmişin kritik tasvirinin kolaylığı, yazarları günümüzün süreçlerini ve devasa olaylarını tasvir etme gerekliliğinden alıkoymuyor.

Genç edebiyatçılarda, hâlâ okurları geçmişten nefret ettirme yönünde telkin gücü yeterli değildir. Bana göre, onlar bu sebeple aralıksız olarak geçmişini hatırlayıp, onu güçlendiriyor, kayıt altına alıyor ve onu okurların hafızasında muhafaza ederek okurları geçmişten uzaklaştırmıyor.

Geçmişin zehirli, kötü iğrençliğini çok iyi bir biçimde anlatmak ve yansıtmak için, kişinin kendinde şimdinin ve geleceğin başarılarından, büyük amaçlarının yüksekliğinden bakabilme gerekliliğini geliştirmesi gerekir. Bu söz konusu yüksek bakış açısı şimdi ve gelecekte gururlu, sevinçli bir heyecan uyandırmalıdır. Öyle ki, o bizim edebiyatımıza yeni bir ton kazandırmalı, ona yeni biçimler yaratmaya yardımcı olmalı, yeni bir istikamet, dolayısıyla sosyalist realizm akımı yaratmalıdır. Bu ise sadece sosyalist tecrübe olgularıyla oluşturulabilir.

Biz, sevimli ve saygıya değer insanların olduğu mutlu bir ülkede yaşıyoruz. Bizim insana olan sevgimiz, onun yaratıcılık enerjisinin hayret duygusundan, onların sınırsız kolektif emeğinin gücüne yönelik, insanların birbirine karşı saygısından, sosyalist yaşam tarzından, bütün dünya ülkeleri proletaryasının öğretmeni ve bütün emekçi dünya halklarının önderi olan Komünist Parti sevgisinden oluşmalıdır.